

Bijlage 1: Q&A eigen bijdrage ontheemden Oekraïne

Wat is de huidige stand van zaken rondom nieuwe wetgeving? Wat doet de landelijke overheid?

Het verplichten van een eigen bijdrage is onder de huidige wetgeving (de noodwet) niet mogelijk. Onder de nieuwe Tijdelijke wet opvang ontheemden Oekraïne zal dit wél mogelijk zijn. Deze wet is inmiddels door de tweede kamer heen, maar is in afwachting van behandeling in de 1e kamer. Hier zit ministeriële druk op, maar de behandeldatum is nog ongewis.

De hoop is dat er gebruikt gemaakt gaat worden van 'suwi-net'. Hiermee kan de gemeente de inkomsten van alle bewoners in de gemeente inzien, de Oekraïense ontheemden inzien. Zolang de nieuwe wet niet van kracht is zijn we afhankelijk van de vrijwillige informatie die ontheemden ons geven. Toegang via suwi-net zal een lang traject zijn, en dus een oplossing voor de langere termijn.

De VNG heeft een klankbordgroep ingericht om mee te denken over uitvoeringsconsequenties. Zij komen op 18 april bij elkaar. De verwachting is dat per 1 juli 2024 de implementatieperiode van het vragen van de eigen bijdrage zal starten. Uit ervaring van gemeenten geeft de VNG en het ministerie aan dat het vragen van een eigen bijdrage zonder wettelijk kader erg ingewikkeld is. Hierom zal de VNG komen met een handreiking hoe een gemeente om eigen bijdrage kan vragen met de huidige wet- en regelgeving die werkbaar is. Het is de wens van de staatssecretaris dat de vorm van het vragen van de eigen bijdrage zo uniform mogelijk kan worden uitgevoerd.

Welke vorm van eigen bijdrage beoogt het ministerie?

Voor gas- water en elektra een verplichte bijdrage van €105,- per meerderjarige ontheemde met eigen inkomsten per maand. Dit bedrag is gebaseerd op de geraamde kosten uit het Kostprijsonderzoek opvang ontheemden van eind 2023. Als maximum zal tweemaal de eigen bijdrage per gezin gevraagd worden.

Wat zijn de argumenten voor het opleggen van een financiële bijdrage?

- 1. Acceptatie en draagvlak onder de Bloemendalers*
Het kan helpen om (sluimerende) weerstand of negatieve percepties van een deel van de Bloemendalers tegen te gaan, aangezien het laten betalen van een tegemoetkoming aantoont dat vluchtelingen bereid zijn om bij te dragen aan de samenleving waar ze verblijven.
- 2. Regulering van de middelen*
Door een tegemoetkoming te vragen, kan het de druk, zij het zeer beperkt, op lokale middelen verminderen en zorgen voor een eerlijke(re) verdeling van voorzieningen.
- 3. Financiële bijdrage*
Het betalen van een tegemoetkoming kan worden gezien als een manier voor de vluchtelingen om bij te dragen aan de kosten van hun verblijf en de voorzieningen die ze ontvangen.
- 4. Integratiebevordering*
Door een bijdrage te vragen, kunnen vluchtelingen worden gestimuleerd worden om zich meer verbonden te voelen met de gemeenschap waarin ze verblijven en een gevoel van verantwoordelijkheid te ontwikkelen van hun eigen situatie.
- 5. Empowerment en zelfredzaamheid*
Het betalen van een tegemoetkoming kan vluchtelingen helpen een gevoel van

zelfredzaamheid en empowerment te ontwikkelen, wat belangrijk is voor hun eigenwaarde en integratie in de samenleving.

Wat zijn de voordelen van het vragen van een eigen bijdrage?

1. *Draagvlak lokale gemeenschap*
Het complementeren van beleid waarbij vluchtelingen worden gevraagd om bij te dragen aan de kosten van hun opvang kan leiden tot een positievere perceptie van de lokale bevolking ten opzicht van vluchtelingen, omdat het laat zien dat ze bereid zijn om hun verantwoordelijkheid te nemen voor hun situatie.
2. *Eerlijke verdeling van middelen*
Het vragen van een tegemoetkoming kan helpen bij voorkomen van misbruik van voorzieningen en ervoor zorgen dat de beschikbare middelen eerlijk worden verdeeld onder degenen die ze het meest nodig hebben, zowel vluchtelingen als lokale inwoners.
3. *Financiële ondersteuning*
Het genereren van extra inkomsten via tegemoetkomingen kan de gemeente helpen om de kosten van het bieden van opvang en voorzieningen aan vluchtelingen dekken, wat kan leiden tot een efficiëntere en eerlijkere gebruik van middelen.
4. *Incentive voor zelfredzaamheid*
Door een financiële bijdrage te vragen, worden van vluchtelingen verwacht dat ze een zekere mate van financiële verantwoordelijkheid nemen, wat kan bijdragen aan hun gevoel van eigenwaarde en zelfredzaamheid.
5. *Integratie en participatie*
Het betalen van een tegemoetkoming kan vluchtelingen aanmoedigen om actief deel te nemen aan de lokale samenleving, bijvoorbeeld door deel te nemen aan taallessen of vrijwilligerswerk, omdat ze zich meer betrokken voelen bij de gemeenschap waarin ze verblijven.

Wat zijn de nadelen van het vragen van een eigen bijdrage zonder wettelijk kader?

1. *Moeilijkheden bij bepaling hoogte tegemoetkoming*
Er zijn nog geen regels rondom bepaling van de hoogte van de tegemoetkoming.
2. *Moeilijkheden bij handhaving*
Het kan uitdagend zijn voor de gemeente om de naleving van het beleid inzake tegemoetkoming te handhaven, met name als er onduidelijkheid bestaat over wie wel en wie niet in aanmerking komt voor eventuele vrijstelling of verlaagde tarieven.
3. *Administratieve last*
Het instellen en handhaven van een beleid voor het vragen van tegemoetkomingen brengt extra (onder andere administratieve) lasten met zich mee voor de gemeente, inclusief het beheren van aanvragen, het controleren van de financiële situaties (die zeer fluctueren) en het verwerken van betalingen.
4. *Mogelijke financiële last voor vluchtelingen*
Sommige vluchtelingen kunnen mogelijk niet in staat zijn om de gevraagde tegemoetkoming te betalen, bijvoorbeeld omdat ze een bijdrage leveren aan het thuisfront.
5. *Negatieve perceptie*
Het kan leiden tot een negatieve perceptie van de gemeente door vluchtelingen en hun gemeenschap, vooral als de tegemoetkoming als onredelijk of discriminerend wordt beschouwd.
6. *Potentieel voor sociale spanningen*
Het vragen van een tegemoetkoming kan sociale spanningen veroorzaken tussen vluchtelingen onderling en de lokale bevolking, vooral als het wordt gezien als een extra last voor vluchtelingen die als kwetsbaar worden beschouwd.

Hoe kan de hoogte van de eigen bijdrage worden bepaald?

1. *Kosten van voorzieningen*
De gemeente kan de hoogte van de tegemoetkoming baseren op de werkelijke kosten van de voorzieningen die aan de vluchtelingen worden geboden, zoals huisvesting, voedsel, medische zorg en andere diensten.
2. *Inkomen van de vluchtelingen*
De hoogte van de tegemoetkoming kan ook worden bepaald op basis van het inkomen van de vluchtelingen, waarbij rekening wordt gehouden met hun financiële situatie en vermogen om bij te dragen aan de kosten van hun opvang.
3. *Vergelijking met andere regelingen*
De hoogte van de tegemoetkoming vergelijken met vergelijkbare regelingen of met soortgelijke programma's voor andere groepen mensen die gebruik maken van gemeentelijke voorzieningen (denk aan daklozenopvang).
4. *Consultatie van belanghebbenden*
Het kan nuttig zijn om belanghebbenden, waaronder zowel vluchtelingen als vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap te raadplegen bij het bepalen van de hoogte en van de tegemoetkoming en de uitvoering.
5. *Wettelijke richtlijnen*
Omdat er nog geen landelijk beleid is, is het belangrijk om rekening te houden met wettelijke richtlijnen of beperkingen bij het bepalen van de hoogte van de tegemoetkoming.

Welke varianten zijn er voor het vragen van een eigen bijdrage, en wat zijn de voor- en nadelen van elke variant?

Zolang er nog geen landelijke richtlijnen zijn, staat het de gemeente vrij om zelf de hoogte van de tegemoetkoming te bepalen. Er zijn legio varianten waar een gemeente voor kan kiezen. twee uitersten, die beiden allerlei voor- en nadelen hebben, zijn hieronder kort uitgewerkt. Natuurlijk zijn er allerlei (tussen)varianten te bedenken.

1. *Symbolische versie*
De gemeente zet een potje neer waar een vrijwillige bijdrage gedaan kan worden door vluchtelingen.

Voordelen: Dit heeft de minste administratieve last en de kans op weerstand is laag omdat elke vluchteling zelf bepaalt of hij een bijdrage wil doen en ook zelf de hoogte van de bijdrage bepaalt. Bij deze variant wordt niet gehandhaafd.

Nadelen: het is niet duidelijk wie er betaalt en ook niet wat de hoogte is van individuele bijdrage.

2. *De veelomvattende(re) versie*
De gemeente bepaalt de hoogte van de tegemoetkoming aan de hand van daadwerkelijke kosten van de opvang en/of inkomsten van de vluchteling:

Voordelen: De bijdrage is gerelateerd aan de daadwerkelijke kosten, ook is rekening gehouden met het inkomen van de vluchteling.

Nadelen: De administratieve last voor de gemeente is hoog, zowel bij de bepaling van de hoogte van de tegemoetkoming (verwerking van alle inkomsten van de vluchteling die doorgaans erg fluctuerend is, behandeling bezwaren indien een vluchteling het niet eens is met de hoogte) als bij de verwerking van de betaling (elke tegemoetkoming is uniek, bijhouden wie er heeft betaald) als bij de handhaving (schriftelijk rappelleren, mogelijk ook gesprekken voeren met bewoners die allerlei redenen zullen hebben waarom het niet/ deels gelukt is om de bijdrage te voldoen).

De doelmatigheid is beperkt. Er zal relatief veel inzet nodig zijn om de hoogte te bepalen van de tegemoetkoming, de verwerking van de betalingen en bij de handhaving.

Wat zijn de ervaringen van andere gemeenten?

Er zijn gemeenten die niet hebben gewacht op landelijke wet- en regelgeving. Een voorbeeld hiervan is de Gemeente Cranendonck: Oekraïense vluchtelingen met een betaalde baan betalen sinds 1 november 2023 een deel van de kosten voor hun opvang zelf. Het gaat om een bedrag van 190 euro. Daarmee worden onder meer gemeentelijke belastingen, gas, water en elektriciteit evenals het gebruik van de ruimte deels betaald.

Uit gesprek met het ministerie komt het algemene beeld van gemeenten naar voren dat de vrijwilligheid van een eigen bijdrage in de praktijk een knelpunt is gebleken voor gemeenten. Het gebrek aan een wettelijke basis maakte de praktijk weerbarstiger dan aanvankelijk gedacht.